

Norske barn på Internett

Høy risiko – lite skade?

Elisabeth Staksrud

De siste 25 årene har det skjedd tre parallelle utviklinger i Norge, og i resten av Europa: 1) Barns rettigheter er blitt styrket, gjennom FNs barnekonvensjon fra 1989, gjennom et omfattende europeisk og nasjonalt lovverk, og gjennom offentlig debatt og holdningsendringer i befolkningen; 2) Internett som informasjons-, kommunikasjons-, og underholdningsteknologi har blitt en sentral del av livet til befolkningen generelt og barn og unge spesielt, med en påfølgende bekymring for hvilken risiko som knyttes til dette; 3) De etablerte institusjonene hvis formål er å beskytte barn mot risiko fra mediene, som filmsensur-organer, har gjennomgått en transformasjon i de skandinaviske velferdsstatene: fra offentlige etater med rett og plikt til å kontrollere barns tilgang til potensielt skadelig og uønsket innhold gjennom forbud, sensur og adgangsrestriksjoner, til rådgivende organer med fokus på barns egen mediekompetanse. Denne endringen er både praktisk og symbolsk: Statens filmtilsyn i Norge er blitt 'avdeling for brukertrygghet' under det nye Medietilsynet (fra 2005), Statens biografbyrå i Sverige er blitt en del av 'Statens Medieråd' (fra 2011) og i Danmark ble Statens Filmsensur erstattet med 'Medierådet for Børn og Unge (i 1997) [forfatters utheving].

Skiftet fra statlige tiltak for å kontrollere barns mediebruk til en økt vekt på anbefalinger, kan sees i sammenheng med en endring i barns status. Som i resten av Skandinavia står barns rettigheter og ideen om deres autonomi sterkt. I Norge er det, sammenliknet med andre land, i særlig grad barns *selvstendighet* som oppleves som viktig. 91% av norske foreldre (2007) mener utvikling av barns selvstendighet er en svært viktig del av oppdragelsen, noe som ser ut til å være høyest i verden.¹ I denne virkeligheten, med bekymring for barns sikkerhet, mindre regulatoriske muskler hos staten og krav knyttet til barns rett til deltakelse og selvstendig bruk, blir informasjon viktig for å utvikle gode tiltak som øker sjansen for en trygg netthverdag. Informasjonsbasert policy er derfor blitt et mantra, på nasjonalt nivå og i EU/EØS, og det blir derfor i stor grad gitt støtte til informasjonsfremmende tiltak. For slike tiltak er statistiske undersøkelser nyttige, da de oppleves som å gi håndfaste svar om hvilke problemer man har, hvor stort problemet er og hvilke risikofaktorer som vil kunne påvirke graden av skadevirkninger.

I Norge har det siden SAFT-undersøkelsen i 2003 (Staksrud, 2003) vært gjennomført jevnlig representative undersøkelser om barns bruk av Internett i et risikoperspektiv. Disse undersøkelsene, støttet av Barne- og likestillingsdepartementets tiltaksplan for

Barn, unge og Internett (Barne- og familiedepartementet, 2001) og gjennomført av Medietilsynet i Norge, har ført til at man har hatt en relativt god oversikt over situasjonen. Det man ikke har visst, er hvordan norske barns risikoadferd på nett er sammenlignet med barn i andre land.

I denne artikkelen presenteres en utdypning av funn fra Eukids II-undersøkelsen, slik disse er rapportert i prosjektets sammenliknende rapport (Livingstone, et al., 2011a). Norske barn og unges erfaringer med Internett generelt og risikosituasjoner spesielt blir presentert, og forskjeller i alder, kjønn og sosioøkonomisk status blir undersøkt. I tillegg sammenliknes funnene fra Norge med funn fra 24 andre europeiske land for å skape et bilde av hvor omfattende norske barns risikoadferd på nettet er. Er deres adferd noe 'alle barn' gjør, eller er det noe spesielt med Norge? Fokus er på barnas egen opplevelse og evaluering av risikosituasjoner, og hvilke konsekvenser dette kan ha.

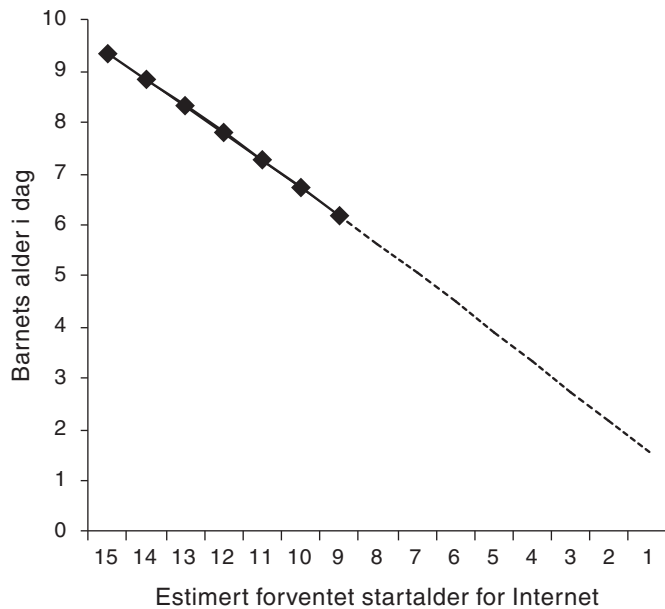
Bruk

Hvor bruker norske barn Internett? Hjemmet har lenge vært den vanligste arenaen for norske barns Internettbruk, og mange trygg bruk-råd er basert på denne vissheten. Eukids-studien bekrefter tidligere tall: nesten alle norske barn som bruker Internett gjør dette hjemme, i et fellesrom (90%) eller på eget rom (66%). Sammenliknet med resten av Europa er norske barns hjemmebruk langt over gjennomsnittet (63% for bruk i fellesrom og 49% for bruk på eget rom). Også når det gjelder skolen ligger Norge høyt: 87% bruker Internett på skolen i Norge, mens gjennomsnittet er 63%. Det eneste stedet norske barn bruker Internett *mindre* enn det europeiske gjennomsnittet er på Internettkafé. Bare 4% av norske barn oppgir slik bruk mot 12% for hele Europa.

Den vanligste *teknologien* norske barn bruker for å få tilgang til Internett er egen bærbar PC (62%). Her ligger norske barn langt over det europeiske gjennomsnittet på 35%. Deretter følger mobiltelefonen (37% mot 31%) og spillkonsoller (32% mot 26%). Norske barn ligger på topp i Europa når det gjelder tilgang til Internett via håndholdt teknologi. 31% av disse oppgir å bruke slik teknologi, etterfulgt av britiske (26%), irske (23%) og svenske (22%) barn. Norske barn er derimot under gjennomsnittet når det gjelder tilgang via Tv (17% mot 32%).

Det å bruke Internett er med andre ord ikke lenger knyttet til å bruke en datamaskin, både mobiltelefonen, spillkonsoller og håndholdt teknologi brukes av norske barn i relativt stor grad. Summert bruker norske barn i snitt tre ulike teknologiske løsninger for å komme seg på nett. Dette er så vidt over det europeiske gjennomsnittet (2.5), og kan virke overraskende gitt norske barns generelt høye bruk. Forklaringen kan ligge i den svært høye tilgangen til egen bærbar maskin, da denne gjennom sin portabilitet kan erstatte flere andre typer tilgangsapparater.

Når det gjelder *når* norske barn *begynner* å bruke Internett er gjennomsnittsalderen åtte år. Dette er ett år tidligere enn det europeiske gjennomsnittet, men etter Danmark og Sverige hvor gjennomsnittlig startalder er syv år. Det er ingen forskjell mellom gutter og jenter, mens familier med lav SØS utsetter starten med ett år. Funnene viser også at startalderen er i ferd med å synke dramatisk. Mens gjennomsnittlig startalder for de som i dag er 15-16 år var ti år, startet de som i dag er ni og ti år å bruke Internett da de var seks. Vi forventer at startalderen for nettbruk i Norge vil falle ytterligere, som vist i figuren under.

Figur 1. Estimert forventet startalder for bruk av Internett, Norske barn²

Man kan med andre ord forvente at de barna som ble født i 2010 vil ha sine første erfaringer med Internett når de er 18 måneder gamle.

Hvor ofte er norske barn på nettet? Dette er interessant fordi bruksfrekvens gir en god indikasjon på hvor sentral nettbruken er i barns liv. Daglig eller nesten daglig bruk kan være en indikasjon på at Internettbruk er en integrert del av barnets liv, for eksempel ved at man bruker nettets mange muligheter til slikt som skolearbeid, og ikke minst som en måte å ha kontakt med venner på.

97% av alle norske barn bruker Internett hver dag eller nesten hver dag. Dette resultatet er blant de høyeste i Europa, sammen med Belgia og Estland (begge 99%), Sverige og Finland (begge 98%) og Danmark og Nederland (begge 97%). Det er ingen forskjell mellom gutter og jenter, men bruken øker sterkt med alder. 50% av ni-ti-åringene bruker Internett hver dag, dette øker til 98% hos 15-16-åringene. De yngste gruppene har i større grad en ukentlig bruk. Det er få (4%) som bruker Internett mindre enn ukentlig. Bare 1% av alle barn oppgir at de bruker Internett mindre enn en til to ganger per måned.

Når det gjelder *hvor mye* barna bruker Internett, er dette igjen noe som øker med alder. Gjennomsnittlig tid som brukes for hele aldersgruppen (ni-16 år) er ca. to timer hver dag, noe som er betydelig mer enn det europeiske gjennomsnittet på 88 minutter. Det er ingen kjønnsforskjeller når det gjelder tiden som brukes på Internett. Alder påvirker tidsbruken mest. Mens de yngste bruker omtrent en time på Internett hver dag, øker dette til to timer for 13-14-åringene og til i gjennomsnitt tre timer for 15-16-åringene. Man ser også noen forskjeller når det gjelder SØS, barn fra familier med den laveste SØS bruker Internett mer enn de med middels og høy SØS.

Hva er det så barn og unge bruker tiden på nettet til? I gjennomsnitt gjør norske barn åtte ulike ting på Internett i løpet av en måned. Det er ingen forskjeller i antall aktiviteter mellom gutter og jenter, men eldre barn har i gjennomsnitt flere aktiviteter (ni)

enn de yngre barna (seks). Den mest populære aktiviteten (89%) er å se på videoklipp (for eksempel på YouTube), fulgt av å bruke Internett til skolearbeid (75%). Også ulike former for spill er populært, 70% av alle barn og over 80% av guttene har spilt spill på Internett alene/mot datamaskinen, mens ca. halvparten har spilt spill sammen med andre via Internett.

I resten av Europa er de fire mest populære aktivitetene de samme, men i en annen rekkefølge. For det europeiske gjennomsnittet er den vanligste aktiviteten å bruke Internett til skolearbeid (85%), deretter å spille spill alene (83%), mens å se på videoklipp er den tredje mest populære aktiviteten (76%). Sosiale nettsamfunn som Facebook er også svært populære, 68% av alle barn og omtrent 90% av 13-16-åringene har besøkt et slikt samfunn den siste måneden.³

Det er også en del kjønnsforskjeller. Jenter bruker i større grad enn gutter Internett til å gjøre skolearbeid, besøke sosiale nettsamfunn, bruke MSN eller liknende lynmeldingstjenester, sende og motta e-post, samt de fleste former for publisering: meldinger, video, bilder, blogger eller nettdagbøker

Gutter bruker Internett i større grad enn jenter til å se på videoklipp, spille spill alene eller sammen med andre, lese eller se på nyheter. Forskjellen i bruken av webkamera er særlig interessant: Nesten dobbelt så mange eldre jenter (60%) som gutter (36%) i samme aldersgruppe bruker dette. Når det gjelder bruken av fildelingssider er det ingen kjønnsforskjeller.

Digitale ferdigheter (eller digital kompetanse/mediekompetanse) spiller en vital rolle i barnas bruk av Internett. Det antas at digitale ferdigheter stimulerer til flere og mer varierte aktiviteter på nett. Det antas også at dess flere digitale ferdigheter barn har, dess bedre står de rustet til å unngå eller håndtere eventuelle risikosituasjoner på nettet slik at disse ikke leder til skade. I undersøkelsen har vi målt barna på en rekke ferdigheter og kunnskaper som vil kunne minske risiko erfaringer for dem på nett, slik som kunnskapen om hvordan man til å endre personverninnstillinger på sosiale nettsted, blokkere meldinger fra personer man ikke ønsker kontakt med og sammenlikne informasjon for å kunne vurdere kritisk hva som er sant og hva som ikke er det. Selv om norske barn med 5 ferdigheter ligger over det europeiske gjennomsnittet (4.2), ser vi en rekke urovekkende funn. For eksempel vet bare tre av ti barn (og bare halvparten av 11-12-åringene) hvordan de skal sammenlikne ulike sider på Internett for å finne ut om informasjonen er sann og til å stole på. I aldersgruppen 11-12 vet 37% av guttene og 22% av jentene ikke hvordan de kan blokkere meldinger fra personer de ikke ønsker å ha kontakt med.

Med den generelt høye bruken, blir også spørsmål om overdreven bruk interessante. Når blir det for mye? Eukids har benyttet mål fra tidligere forskning for å vurdere hva som kan være overdreven bruk.⁴ Sentralt er hvorvidt bruken av Internett går ut over andre områder i livet, som søvn, ernæring, vennskap, skolearbeid eller psykisk velvære. Resultatene viser at 41% av norske barn viser tegn på overdreven nettbruk. Dette er flere enn det Europeiske gjennomsnittet (30%). Potensiell overdreven bruk er et særlig problem for de eldste barna. 62% av aldersgruppen 15-16 har erfart ett eller flere av tegnene på overdriven bruk. Dette synker til 43% av 13-14-åringene og 18% av 11-12-åringene. Jenter (44%) er litt mer utsatt enn gutter (38%), motsatt av den europeiske tendensen. De minst utsatte er barn fra hjem med lav sosioøkonomisk status. Sammenlignet med andre europeiske land ligger Norge i den øvre delen av skalaen. Høyest ligger Estland (50%), Portugal (49%) og Bulgaria (44%). Lavest er Italia (17%).

Oppsummert kan vi si at norske barn ligger over det europeiske gjennomsnittet både når det gjelder tilgangen til og bruken av Internett. Bruken er i stor grad privatisert, og alder er den faktoren som i størst grad påvirker hvor ofte, hvor lenge og til hva barna bruker nettet.

Risiko og Skade

Norske barns omfattende bruk av Internett påvirker også hvor eksponert de er for risikosituasjoner. Som diskutert hos Livingstone et. al (2011a), finnes det en positiv sammenheng mellom bruk, aktiviteter og erfaringer med risikosituasjoner. Denne sammenheng reflekteres i barns holdning til nettet. De fleste norske barn (89%) mener at det finnes ting på Internett som er ubehagelig for barn, en forståelse som øker med alder. I denne delen fokuseres det nærmere på norske barns faktiske risikoerfaringene knyttet til seksuelle bilder og meldinger, mobbing, møter med 'fremmede' og erfaringer med potensielt skadelig innhold på Internett.

Seksuelle bilder og meldinger

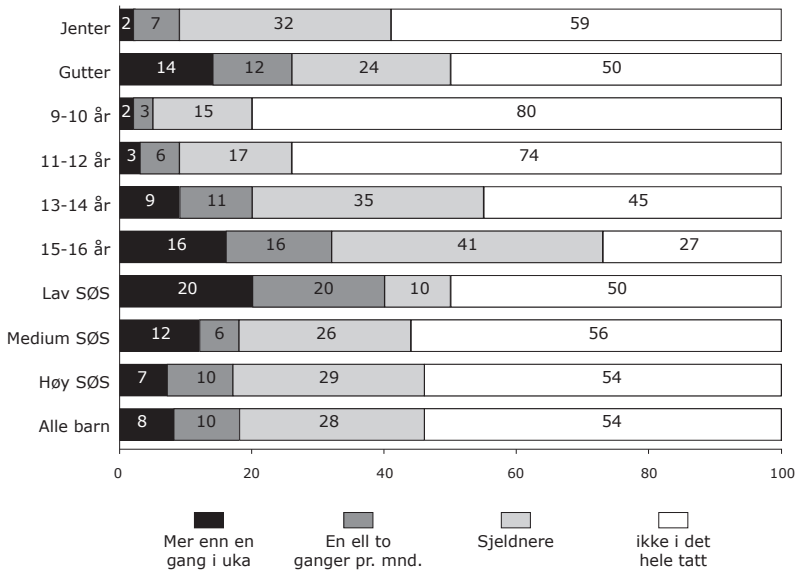
En av de tidligste og største bekymringene hos norske foreldre knyttet til barn og unges nettbruk var tilgangen til pornografi (Staksrud, 2008). Selv om denne bekymringen har blitt mindre hos foreldre, vekker barns erfaringer med pornografi på nettet fremdeles stor medieoppmerksomhet og offentlig debatt. Det overordnede funnet fra EUkids – at norske barn ser mest pornografi i Europa, både på nettet (34%) og generelt (46%)⁵ – skapte store medieoppslag da de sammenliknende funnene ble presentert. Hva ligger bak disse tallene? Problemstillinger knyttet til barn og unges tilgang til pornografisk materiale er annerledes for en niåring enn for en 15-åring. Diskusjonen om seksuelle bilder må også være informert av hvilken *type* bilder barna har erfaring med. Er det bilder av nakne mennesker, bilde av mennesker i normal seksuell aktivitet eller er de seksuelle bildene også av en voldelig natur? Og hva mener barna selv om slike bilder og filmer – oppfattes de som problematiske?

Figur 2 viser distribusjonen av barn som har sett pornografi etter alder, kjønn og SØS. Resultatene viser hvordan erfaring med seksuelle bilder (pornografi) øker med alder. Når det gjelder kjønnsforskjeller er det noe flere gutter (50%) som har slike erfaringer enn jenter (41%), og gutter ser på slike bilder oftere: 14% av guttene oppgir å se på seksuelle bilder mer enn en gang i uka. Det er spesielt interessant at barn fra familier med lav SØS ser seksuelle bilder oftere enn barn fra familier med medium og høy SØS. Websider er den vanligste kilden til slike bilder, spesielt hos de eldste guttene (61% sammenliknet med 40% av jentene i samme aldersgruppe og 17% av gutter mellom ni og 12 år), men også TV, film og video/DVD kommer høyt (34% hos de eldste guttene og 35% hos de eldste jentene).

Når det gjelder type bilder⁶ barna har sett er det vanligste bilder eller video av noen som var nakne (26%), noen som har sex (22%) eller kjønnsorganer (19%). 6% oppgir å ha sett bilder eller video som viser sex på en voldelig måte, dette inkluderer 10% av 15-16-åringene, 6% av 13-16-åringene og 1% av 11-12-åringene.

Også de som har opplevd å motta seksuelle meldinger via Internett ble undersøkt.⁷ 20% oppgir å ha mottatt slike meldinger, også dette en av de høyeste resultatene sam-

Figur 2. Barn som har sett seksuelle bilder på Internett og andre steder

menliknet med andre land. Alder er en utslagsgivende faktor – mens 7% av 11-12-åringene har erfart dette, øker det til 36% blant 15-16-åringene. Det er også flere gutter enn jenter (23 mot 17%) som har mottatt slike meldinger. Av disse har 6% blitt bedt om å snakke om sex med andre via Internett, og 6% har blitt bedt om å sende/legge ut et bilde eller video av egne kjønnsorganer.

Når det gjelder barnas følelser knyttet til slike erfaringer, opplever majoriteten ikke dette som plagsomt. Det er allikevel en del – 23% av de som har sett seksuelle bilder på Internett (=9% av alle barn)– som føler seg plaget av det. Tilsvarende har 19% av de som har fått tilsendt seksuelle meldinger på nettet følt dette som plagsomt (= 4% av alle barn).

Mobbing og trakassering

De overordnede analysene av alle landene som er med i EUkids-undersøkelsen viser at selv om mobbing ikke er av de vanligste risikoene å oppleve (totalt har 19% opplevd mobbing på eller utenfor nettet, 6% har opplevd dette på Internett og 3% via mobiltelefonen, se Livingstone et. al (2011, s. 61-62)), er det den risikoen som oppleves som mest problematisk av barna. I Norge har mobbing de siste ti årene vært høyt oppe på den politiske agendaen med et eget regjeringsbasert 'Manifest mot mobbing' fra 2002⁸, og en rekke forskningsprosjekter og tiltak har blitt implementert, spesielt i skoleverket, for å bekjempe mobbing. Man vil derfor kunne forvente at Norge skal ha komparativt mindre mobbing blant barn og unge – både på nettet og utenfor.

Men, resultatene fra EUkids viser noe annet. Norge ligger også her høyt på statistikken. 31% av de norske barna sier de har blitt mobbet det siste året, 8% har opplevd denne mobbingen på Internett. Dette tredje høyest i Europa, etter Estland og Romania. (Det er dog verdt å merke seg at også andre skandinaviske landene ligger høyt, i Danmark har 25% opplevd mobbing, og 12% har opplevd dette på Internett. Sveriges tall er 28% totalt

og 11% på Internett. Den vanligste mobbemetoden er ansikt til ansikt (18% totalt), med en overvekt for gutter i 13-16-årsalderen (25%). Mobbing via Internett er vanligst for de eldste jentene (10% mot 6% av guttene og bare 3% hos 9-12-åringene). Tilsvarende er mobbing via mobiltelefonen klart vanligst hos jenter i 13-16-segmentet (17% mot 7% av guttene). Det er med andre ord slik at mengden mobbing øker med alder, mens kjønn påvirker hvilken *måte* man blir mobbet på – gutter har større sannsynlighet for å bli mobbet ansikt til ansikt, jenter via Internett og mobiltelefon. Når det gjelder digital mobbing kan vi differensiere ytterligere og se på hva slags type fjernmobbing som foregår. Det helt klart vanligste er å få send sårende eller stygge meldinger (5% totalt, og 11% av 15-16 åringene). Andre former er mindre vanlig, slik som at stygge meldinger om deg blir distribuert mellom andre (2%), at man blir truet via Internett (2%), eller at man blir ekskludert fra en aktivitet/ikke får delta (1%).

Diskusjoner om trygg bruk og risiko på nett handler ofte om tiltak for å beskytte barn mot andre. Men barn kan også skape risiko selv. Slike perspektiver har så langt sjelden vært inkludert i undersøkelser om barn og risiko, for eksempel blir foreldre ikke spurt om de er bekymret for at *deres* barn vil produsere risiko ved for eksempel å mobbe andre (Staksrud, 2009). Det er derfor særlig interessant å se på de barna som oppgir at de selv har mobbet andre på nettet. 13% av alle norske barn har gjort dette i løpet av de siste 12 månedene, 1% gjør dette flere ganger i uken, mens 3% gjør det hver måned. Det er ingen kjønnsforskjeller blant de som mobber på nett. Derimot ser vi store aldersforskjeller. Mens bare 3% av 9-10-åringene har gjort dette, øker dette til 7% av 11-12 åringene, 15% av 13-14-åringene og hele 23%, dvs. nesten 1 av 4, blant 15-16-åringene. Det er med andre ord slik at både det å bli mobbet og det å mobbe selv er en aktivitet som øker i omfang med alder.

Møte 'Fremmede'

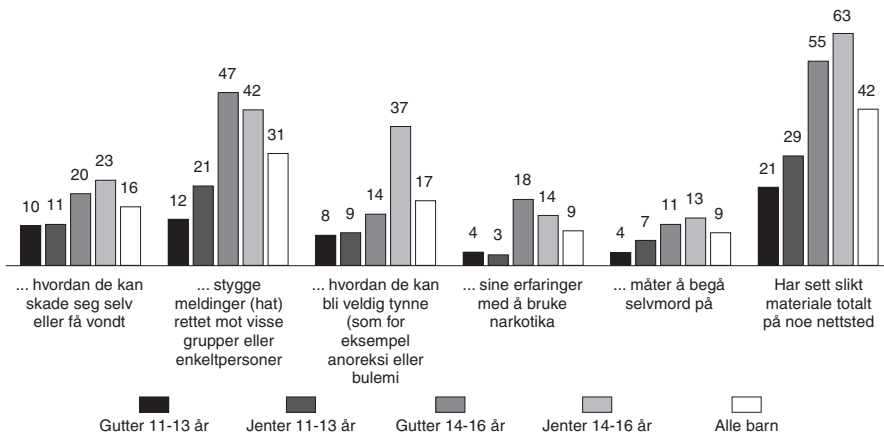
Internett som en arena for pedofile på jakt etter ofre har vært et av de mest debatterte scenarioene i Norge, og har resultert i en egen 'grooming'-lov. Den gjør det ulovlig å kommunisere med et barn via Internett med henblikk på å begå seksuelle handlinger (Ot.prp.nr.18, 2006-2007). I den offentlige debatten har ideen om at barnet på nettet møter 'den fremmede', som så lurer og forgriper seg, vært sentral. Mange tradisjonelle trygg bruk-råd har derfor vært knyttet til hvem barnet kan ha kontakt med ('ikke snakk med fremmede'), samt at barnet ikke skal gi ut sitt virkelige navn eller andre personopplysninger. Sentralt i disse diskusjonene står to forutsetninger: 1) at barn kommuniserer med 'fremmede' – det vil si noen som ikke har noen tilknytning til deres liv utenfor Internett og 2) at barna går med på å møte disse 'fremmede'. EUkids-undersøkelsen har undersøkt frekvensen av begge disse scenarioene. Også her ligger norske barn høyt i forhold til andre europeiske land. Mens 30% av europeiske barn totalt har møtt nye mennesker via Internett, har 49% av de norske barna gjort det samme. 9% av de europeiske barna har deretter møtt disse ansikt til ansikt, mens andelen for Norge er 15%. Alder er den faktoren som påvirker slike erfaringer – mens 26% av 9-10-åringene har møtt nye mennesker via Internett og 4% har møtt disse ansikt til ansikt har hele 75% av 15-16-åringene møtt nye og 31% har møtt disse 'i virkeligheten' i løpet av de siste 12 månedene.

Skadelig innhold

Det siste området undersøkt i EUkids er det vi kan kalle potensielt skadelig brukergenerert innhold. Dette vil si innhold, typisk web-sider og diskusjonsgrupper, produsert av andre Internettbrukere, som på ulike måter kan tenkes å være skadelig for barn og unge. EU Kids Online har undersøkt fem ulike typer av slikt innhold: innhold som viser hvordan man kan skade seg selv fysisk (selv-skading); hat-meldinger/rasisme som angriper spesielle grupper eller individer; innhold som promoterer anoreksi og bulimi; innhold knyttet til hvordan man kan begå selvmord; og innhold som beskriver folks erfaringer med bruk av narkotika.

Norske barns erfaringer med slikt innhold er omfattende. 42% har hatt vært på nettsteder hvor folk diskuterer en eller flere typer slikt innhold. Dette er det nest høyeste i Europa, bare forbigått av Tsjekkia med en andel på 43%, og dobbelt så høyt som det europeiske gjennomsnittet. Hvilke barn er det som oppsøker slikt innhold, og hvilke typer innhold er dominerende? Figur 3 viser resultatene fra Norge, brutt ned på alder, kjønn og type innhold:

Figur 3. Norske barns erfaringer med ulike typer skadelig brukergenerert innhold

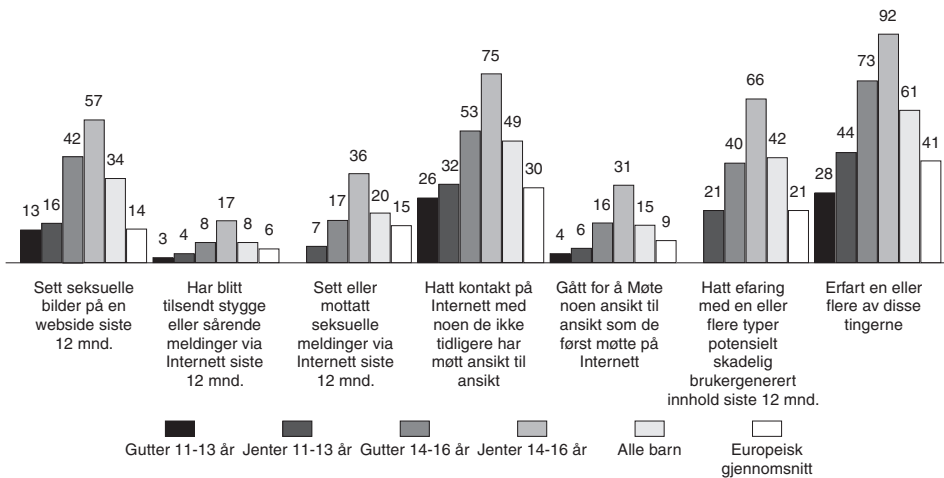
Som figur 3 viser, er erfaring med alle typer innhold noe som øker med alder. Hat-innhold er den vanligste typen å ha opplevd, uavhengig av kjønn og alder, og størst erfaring finner vi hos de eldste guttene. Den største kjønnsforskjellen gjør seg gjeldende for sider hvor det diskuteres hvordan man kan bli veldig tynn (pro-ana/pro-mia). Hele 37% av jenter mellom 14 og 16 år har sett slikt innhold, mot 14% av guttene i samme aldersgruppe.

Når det gjelder de yngste (11-13 år) har færre enn de eldre sett slikt innhold. Allikevel er det urovekkende at rundt en av ti har fått informasjon om selvskading og skadelig slanking, mens 12% av de yngste jentene og 21% av guttene har sett hatefullt innhold. Det er også særlig urovekkende at 9% av barna har vært inne på sider som opplyser om hvordan de kan begå selvmord.

Oppsummering risiko

Selv om det er noen kjønnsforskjeller å finne, viser resultatene at det i stor grad er alder som påvirker barns risikoerfaringer: Dess eldre barna blir, dess mer bruker de Internett til flere aktiviteter, og dess mer risiko vil de oppleve. Figur 4 viser de ulike typene risiko slik disse er erfart av barna. I tillegg sammenliknes det norske gjennomsnittet med det europeiske.

Figur 4. Oppsummering av erfart risiko etter alder

Implikasjoner & konklusjoner

Dette prosjektet har som eksplisitt mål å informere politiske beslutninger – en 'informert politikk' – og gi råd om konkrete tiltak som kan bidra til å gi barn og unge en tryggere netthverdag. Det Eukids-undersøkelsen så langt har tilført norske aktører, presse og ikke minst publikum er det komparative: kunnskapen om norske barns risikoadferd sammenliknet med andre.

Norske barn scorer høyt både på bruk og på alle typer risikoadferd målt i undersøkelsen. En del kan forklares med den sterkt privatiserte bruken, hvor barn i stor grad har kontroll over egen tilgang til Internett, med en teknologi som er deres egen. Men, Norge er ikke unikt når det gjelder høy tilgang, bruk og aktiviteter.

Derimot tegner det seg et bilde av Norge som unikt når det gjelder risiko. Vi ligger på eller nær Europatoppen på målingen av samtlige risikoerfaringer. Ingen andre ser mer pornografi/seksuelt materiale på og utenfor Internett enn norske barn. De viser også klart større tegn enn resten av Norden på overdreven nettbruk, som at de ofte ikke klarer å skru av PC'en, eller at nettbruken går ut over søvn, skolearbeid eller venner. Minst like bekymringsfull er den store andelen av norske barn (42%) som oppsøker potensielt skadelig brukergenerert nettinhold som pro-anoreksi, rasisme og promotering av selvmord. Dette er nest høyest i Europa, og dobbelt så høyt som gjennomsnittet.

Denne bekymringen ledsages samtidig av vissheten om at *risiko* ikke er det samme som *skade*. Bruken av Internett gir både risiko og muligheter, og skillet mellom hva som er en risiko og hva som er en mulighet er ofte vanskelig å definere. Testing av grenser,

tilfredsstillelse av nysgjerrighet og sosial eksperimentering er en del av barndommen, og dette handler ofte om medier og medieinnhold. Tidligere generasjoner forsøkte å snike seg inn på kino eller se videofilmer med vokseninnhold, mens dagens ungdom gjør testingen sin på Internett. For de fleste er den uproblematisk og leder ikke til noen form for psykisk eller fysisk skade. Tvert i mot, de får økt selvtillit og kompetanse ved å oppleve at de mestrer vanskelige situasjoner, og står enda bedre rustet til nesterunde i livet. Vi vet også at Norge ligger høyest når det gjelder foreldre og læreres aktive involvering i barns nettbruk generelt og trygg bruk spesielt (Livingstone et. al (2011, s.106-108, 122). Kanskje kan nettopp forståelsen av barns rett til selvstendighet være med på å forklare paradokset mellom sterk tilstedeværelse av voksne, og generell høy risiko.

Vi ser at bruken differensieres og at mobil teknologi blir mer populært. Internett er derfor ikke lenger automatisk knyttet til en stasjonær maskin. Ofte har foreldre blitt gitt råd om å følge med på barnas bruk av Internett ved å lokalisere PC'en i et fellesrom og kanskje også installere innholdsfiltere eller programvare kan overvåke barnas bruk. Det at de aller fleste norske barn bruker Internett fra mange forskjellige steder, har konsekvenser for hvordan vi bør sikre trygg bruk og krever refleksjon omkring barns frihet, personvern, sosialisering og overvåking. Den sterkt privatiserte bruken hos norske barn, hvor personlig teknologi i form av egen laptop og smarttelefon gjør at hva vi kan kalle de tradisjonelle 'stasjonære' rådene må erstattes av andre råd som i større grad plasserer ansvaret for den trygge bruken på innholdsleverandørene og på barna selv.

Den forståelsen de nye regulatoriske mekanismene gir foreldre, at de ikke bare er ansvarlige for sine barns trygge bruk, men at de også har den praktiske muligheten til å gjøre dem sikre, må revurderes. Ikke fordi foreldre er mindre kompetente, tvert imot, Norge er det landet i Europa hvor flest foreldre bruker Internett daglig sammenliknet med egne barn, men fordi barnas bruk av Internett kan skje overalt og til enhver tid. Det er i de mobile netts natur at man tar dem med seg, og at man også i større grad kan velge sitt digitale privatliv. Hvor tidlig dette skjer – om man tenker på alder – vil variere, men undersøkelsesresultatene viser også klart at oppstartsalderen har falt drastisk de siste årene, i en slik grad at vi kan snakke om digitale babyer.

Denne erkjennelsen må kombineres med en økt forståelse av at barn ikke er en homogen brukergruppe. Spesielt påvirker alder hva man gjør, hvorfor og hvordan: dess eldre man er dess mer bruker man Internett, oftere, til flere ting, i en mer privatisert setting, og med en større fare for overdreven bruk. Sett i sammenheng med den synkende oppstartsalderen er det grunn til å forvente at innslagspunktet for risikoerfaringene også vil synke tilsvarende. Det er derfor helt sentralt å starte tidlig, før skolealder, med å legge et godt grunnlag for den trygge bruken. Derfor har foreldre en økt betydning, så en god investering vil være tiltak som retter seg mot de yngste barna direkte, og mot deres foreldre.

Også kjønn ser ut til å påvirke: Jenter bruker ofte Internett til kommunikasjonstjenester og publisering, gutter i større grad det som en underholdningskanal. Dette er en god påminnelse om at risiko på nett ikke er en fast, definert størrelse. Potensiell risiko knyttet til bruk av web-kamera er annerledes enn potensiell risiko knyttet til nedlasting av musikk eller innhenting av informasjon til skolearbeid. En sofistikert og differensiert tilnærming vil kunne gi konkrete råd, og resultatene fra EUkids kan gi indikasjoner på hvilken demografisk gruppe rådene kan spisses mot.

Spesielt interessant er også hvilken forskjell sosioøkonomisk status utgjør for bruk og risikoadferd. Norske barn fra familier med lav sosioøkonomisk status starter i gjennomsnitt å bruke Internett ett år senere enn sine jevnaldrende, men når de først bruker det, bruker de det mer, men med mindre sannsynlighet for overdreven bruk.

Med alle de risikofaktorer som barn kan møte på Internett – både de som er målt i Eukids-undersøkelsen og andre – er det allikevel en risiko som trer frem som særlig egnet for diskusjon i Norge. Den høye norske bruken, blant befolkningen generelt og barn spesielt, og den økende bruken av Internett som en *forutsetning* for å kunne kommunisere med jevnaldrende og skape vennskap, skaffe informasjon til skolearbeid, delta i demokratiske prosesser, underholde seg og finne offentlig informasjon, har gjort Internett til en vital del av norske barn og ungdommers liv. Nesten alle bruker Internett. Hva så med de som ikke gjør det? Hva med deres muligheter? Siden tilgangen til og bruken av Internett både er nødvendig for å utvikle digitale ferdigheter, i Norge definert som en kritisk kompetanse på linje med det å lese, skrive, regne og uttrykke seg verbalt, og fordi mye av barn og ungdoms sosiale aktivitet, informasjonsinnhenting og kontakt skjer gjennom tjenester på Internett, er hovedutfordringen i Norge å sørge for at de få som ikke bruker Internett får muligheten til dette.

Noter

1. Funnet er generert fra Value Surveys database og inkluderer intervjuer med et vektet, representativt utvalg i befolkningen fra 57 land (N=82.332) om hva de anser som viktige kvaliteter hos barn. I gjennomsnitt vektla 51.7% av foreldre selvstendighet som en viktig kvalitet hos barn. Se worldvaluessurvey.org.
2. Figuren er kalkulert av Kjartan Ólafsson.
3. For ytterligere detaljer og analyser om barn og unges bruk av sosiale medier generelt og Facebook spesielt, samt konkrete utfordringer og risiko knyttet til dette, se Livingstone, Ólafsson, & Staksrud (2011b).
4. For mer informasjon om denne skalaen, se prosjektets metoderapport, etiske rapport, samt Livingstone et. al (2011, s. 29-30).
5. Se Livingstone et. al (2011a, p. 51).
6. Av etiske grunner ble dette spørsmålet ikke stilt til de yngste barna (9-10 år).
7. Av etiske grunner ble dette spørsmålet ikke stilt til de yngste barna (9-10 år).
8. Se http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/manifest_2009_ok.pdf

Referanser

- Barne- og familiedepartementet. (2001) *Tiltaksplan – Barn, unge og Internett*. Retrieved from <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2001/0014/ddd/pdfv/136845-internettvern.pdf>.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011a). *Risk and Safety on the internet. The Perspective of European Children. Full Findings from the EU Kids Online Survey of 9-16 year Olds and their Parents*. London: LSE.
- Livingstone, S., Ólafsson, K., & Staksrud, E. (2011b) *Social Networking, Age and Privacy* (No. ISSN 2045-256X). London: LSE.
- Om lov om endringer i straffeloven 1902 mv. (straffebud om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv.), 18 C.F.R. (2006-2007).
- Staksrud, E. (2003) *What do SAFT Kids do Online?* Paper presented at the Future Kids online – How to Provide Safety, Awareness, Facts and Tools.

Takk

Forfatteren vil takke Kjartan Ólafsson og Jørgen Kirksæther for verdifulle innspill til denne artikkelen, samt hele EU Kids Online nettverket.

- Staksrud, E. (2008) 'Children, Internet, Pornography and Policy', *International Journal of Media and Cultural Politics*, 4(3), 397-402.
- Staksrud, E. (2009) 'Problematic Conduct: Juvenile Delinquency on the internet', in Livingstone, S., & Had-
don, L. (eds), *Kids Online* (pp. 147-157). London: The Policy Press.